

FIODOR
MICHAJLOVIČ
DOSTOJEVSKIJ

Zločin
a trest

Zločin a trest

Preložila
Viera Hegerová

oDEON

Fiodor Michajlovič Dostojevskij
Prestuplenie i nakazanie

Translation © 2007, 2011, 2014, 2026 by Viera Hegerová
Cover and graphic design © 2026 by Peter Nosál
Slovak edition © 2026 by IKAR, a. s.

ISBN 978-80-575-0940-0

FIODOR
MICHAJLOVIČ
DOSTOJEVSKIJ

Zločin
a trest

PRVÁ ČASŤ

Začiatkom júla podvečer, za ukrutnej páľavy, vyšiel istý mladík zo svojej kutice, kde býval v podnájme u obyvateľov v S-kej uličke, na ulicu a pomaly, akoby váhavo, zamieril ku K-ovmu mostu.

Na schodoch sa šťastne vyhol stretnutiu so svojou domácou. Jeho kutica bola v podkroví vysokého štvorposchodového domu a pripomínala skôr skriňu ako byt. Jeho pani domáca, od ktorej si prenajímal kuticu aj s obedom a slúžkou, bývala o poschodie nižšie v samostatnom byte, a zakaždým, keď odchádzal z domu, nevyhnutne musel prejsť popri jej kuchyni, takmer vždy dokorán otvorenej na schodisko. A mladík zakaždým, keď prechádzal okolo, mal akýsi chorobný pocit zbabelosti, pri ktorom sa hanbil a mraštil sa. Bol u domácej zadlžený po uši a bál sa s ňou stretnúť.

Niežeby bol zbabelý a zakríknutý, skôr celkom naopak; ale od istého času bol veľmi podráždený a napätý, v stave pripomínajúcom hypochondriu. Tak veľmi sa pohrúžil do seba a tak sa od všetkých izoloval, že sa bál stretnúť s kýmkoľvek, nielen s domácou. Ubíjala ho chudoba; ale ani stiesnené pomery ho už v poslednom čase netrápili. Úplne sa prestal, ba ani sa nechcel zaoberať bežnými záležitosťami. Vlastne sa nebál domácej, nech by voči nemu čokoľvek zamýšľala. Ale zastaviť sa na schodoch, počúvať kadejaké nezmysly o každodenných daromniciach, ktoré ho vôbec nezaujímajú, celé to urgovanie nájomného, hrozby, sťažnosti, a pritom sa má vykrúcať, ospravedlňovať, klamať

– to teda nie, radšej sa prešmykne ako mačka po schodoch a nebadane sa vytratí.

Ale tentoraz, keď vyšiel na ulicu, samého ho prekvapil strach zo stretnutia s jeho veriteľkou.

Aký skutok sa chystám vykonať a zároveň sa bojím takej hlúposti, pomyslel si so zvláštnym úsmevom. Hm... naozaj... človek má všetko vo svojich rukách, a všetko si to nechá ujsť pred nosa, jedine zo zbabelosti... to je už axióma... Rád by som vedel, čoho sa ľudia najväčšmi boja... Najväčšmi sa boja nového kroku, nového vlastného slova... No už priveľa táram. Preto nič nerobím, lebo táram. Ale možno je to tak: preto táram, lebo nič nerobím. Tento posledný mesiac som sa naučil tárať, keď som celé dni vylihoval v kúte a premýšľal... o nesmrteľnosti chrústa. No prečo ta teraz idem? Vari som *toho* schopný? Vari *to* myslím vážne? Vôbec to nemyslím vážne. Len sa tak utešujem vo fantázii, že je to hračka! Možno je to naozaj hračka!

Vonku bola strašná páľava, navyše dusno, tlačénica, všade vápno, lešenie, tehly, prach a ten typický letný pach, tak dobre známy každému Petrohradčanovi, ktorý si nemal možnosť prenajať chatu – všetko to zrazu nepríjemne rozrušilo mladíkove už aj tak podráždené nervy. Nezneseiteľný zápach z výčapov, v tejto časti mesta mimoriadne početných, a opilci, na ktorých podchvíľou natrafil, hoci bol všedný deň, dovíšili odporný a žalostný kolorit scény. V jemných črtách mladíka sa mihol pocit hlbokého hnusu. Mimochodom, bol to neobvyčajne pekný muž, mal krásne tmavé oči, tmavogaštanové vlasy, dosť vysoký, štíhly a urastený. No o chvíľu akoby bol upadol do hlbokého zamyslenia, ba priam do mrákot, a šiel, ani nevnímal okolie, ba ani ho nechcel vnímať. Iba si chvíľami mrmlal čosi pod nos, zo zvyku viesť monológ, ktorý si hneď sám uvedomil. Vzápätí si priznal, že myšlienky sa mu zavše pletú a že je veľmi slabý: už druhý deň takmer nič nejedol.

Bol tak biedne oblečený, že iný, hoci na to navyknutý človek by sa hanbil cez deň vyjsť v takých handrách na ulicu. Ale v tejto štvrti bolo ťažké kohokoľvek prekvapiť oblečením. Blízkosť Senného námestia, množstvo povestných zariadení a prevaha cechového a remeselníckeho obyvateľstva, natlačeného v centrálnych petrohradských uliciach a uličkách, spestrovali tu a tam celkovú panorámu takými individuami, že by bolo zvláštne čudovať sa pri stretnutí s akoukoľvek postavou. No v mladíkovej duši sa nakopilo toľko zlostného pohrdania, že hoci bol na seba zavše dosť háklivý, už sa na ulici za svoje handry veľmi nehanbil. Iné to bolo pri stretnutí so známymi alebo s bývalými priateľmi, s ktorými sa už vôbec nerád stretal... Keď však akýsi opilec, ktorého práve viezli po ulici na obrovskom voze, ktorý ťahal obrovský ťažný kôň, zakričal naňho: „Hej, ty nemecký klobučiar!“ a zreval to na plné hrdlo a ukázal naňho rukou, mladík zrazu zastal a kľčovito si chytil klobúk. Klobúk bol vysoký, zaguľatený, od Cimmermana, ale už veľmi obnosený, vyšedivený, samá diera a škvrna, bez striešky, v nemožnom uhle sa nakláňajúci nabok. No nezaplavila ho hanba, ale celkom iný pocit, pripomínajúci skôr úľak.

– Vedel som to! – mrmlal zmätený, – myslel som si to! Horšie sa už nemohlo stať! Takáto hlúposť, takáto banalita môže zmariť celý plán! Naozaj, priveľmi nápadný klobúk... smiešny, a preto nápadný... K mojim handrám rozhodne patrí čiapka, hocijaká stará placka, a nie toto čudo. Taký klobúk nikto nenosí, zďaleka si ho všimnú a zapamätajú... najmä potom si spomenú, a je tu dôkaz. Teraz musím byť čo najnenápadnejší. Hlavné sú detaily, detaily! Práve detaily vždy všetko pokazia...

Nemusel ísť ďaleko; vedel aj, koľko krokov je to od brány jeho domu: presne sedemstotridsať. Raz ich zrátal, keď sa veľmi oddal svojej predstave. Vtedy jej ešte ani sám neveril a len sa dráždil jej pohoršujúcou, no lákavou opovážlivosťou.

Prešiel mesiac a už sa na to pozeral ináč, a napriek všetkým podpichujúcim monológom o vlastnej bezmocnosti a nerozhodnosti pohoršujúcu predstavu už akosi mimovoľne pokladal za podujatie, hoci ešte vždy si neveril. Dokonca išiel teraz vykonať *skúšku* svojho podujatia a jeho vzrušenie s každým krokom rástlo. So zovretým srdcom a s nervóznou triaškou prišiel k obrovskému domu, ktorý bol jedným múrom obrátený ku kanálu a druhým do ulice. Dom pozostával z malých bytov a obývali ho rozliční remeselníci – krajčíri, klampiari, kuchárky, všelijakí Nemci, zárobkovo činné slobodné dievčatá, drobní úradníci a podobní. Oboma vchodmi a na oboch dvoroch sa len tak mihali vchádzajúci a vychádzajúci. Dom mal troch či štyroch domovníkov. Mladík bol veľmi spokojný, že nestretol ani jedného, a nenápadne sa ihneď prešmykol bránou napravo na schodisko. Schodisko bolo tmavé a úzke, zadné, ale to všetko už poznal a preskúmal, a celé toto prostredie sa mu pozdávalo: v takej tme ani zvedavý pohľad nebol nebezpečný. Ak sa v tejto chvíli tak bojím, čo by bolo, keby skutočne došlo k samému *skutku*, pomyslel si mimovoľne, keď prichádzal na tretie poschodie. Tu mu zahatali cestu vyslúžili vojaci, vynášajúci z jedného bytu nábytok. Už predtým vedel, že v tom byte býva istý Nemec s rodinou, úradník. Aha, ten Nemec sa teraz sťahuje, teda na treťom poschodí, na tomto schodisku a na tejto chodbe zostane na istý čas obývaný len starenin byt. To je dobre... pre každý prípad... pomyslel si opäť a zazvonil pri stareniných dverách. Zvonček zadrnčal slabo, akoby bol plechový, a nie medený. V podobných malých bytoch takých domov sú skoro všade rovnaké zvončeky. Už zabudol na zvuk toho zvončeka, a teraz mu tento zvláštny zvuk zrazu čosi pripomenul a vyvolal jasnú predstavu... Strhol sa, už mu celkom povolili nervy. O chvíľku sa dvere odchýlili na úzku škáročku: obyvateľka si škárou obzerala návštevníka so zjavnou

nedôverou, bolo vidieť len jej očká svietiace z tmy. Ale keď zbadala na chodbe veľa ľudí, osmelila sa a otvorila celkom. Mladík vkročil cez prah do tmavej predsiene predelenej priečkou, za ktorou bola malá kuchynka. Starena stála pred ním mlčky a spýtavo pozerala naňho. Bola to drobná, chudá stariga, asi šesťdesiatročná, s pichľavými a zlostnými očami, s malým špicatým nosom a s obnaženou hlavou. Svetlé, trochu prešedivené vlasy mala silno napustené olejom. Tenký a dlhý krk, pripomínajúci kuraciu nôžku, mala omotaný akousi flanelovou handrou a na pleciach, hoci bola horúčava, sa jej plantala roztrhaná a ožltnutá kožušinová vesta. Stariga ustavične pokašliavala a stenala. Mladík asi pozrel na ňu zvláštnym pohľadom, lebo aj v jej očiach zrazu opäť preblesla predošlá nedôvera.

– Som Raskoľnikov, študent, bol som u vás pred mesiacom, – rýchlo zamrmlal a mierne sa uklonil, lebo si spomenul, že musí byť prívetivý.

– Pamätám si, pane, veľmi dobre si pamätám, že ste tu boli, – preriekla dôrazne starena a nespúšťala spýtavé oči z jeho tváre.

– Nuž... som tu zase, v tej istej veci... – pokračoval Raskoľnikov, trochu zmätený a prekvapený stareninou nedôverčivosťou.

Možno je vždy taká, len som si to prv nevšimol, pomyslel si s nepríjemným pocitom.

Starena chvíľu mlčala, akoby rozmýšľala, potom ustúpila nabok, ukázala na izbové dvere a preriekla, púšťajúc hosta dopredu:

– Nech sa páči, pane.

Malá izba, do ktorej mladík vošiel, mala žlté tapety, muškáty a mušelínové záclony na oblokoch, a v tej chvíli bola jasne osvetlená zapadajúcim slnkom. Aj potom bude takisto svietiť slnko, akoby mimovoľne sa mihlo Raskoľnikovovi

hlavou a bleskovo prebehol pohľadom po celej izbe, aby si podľa možnosti všimol a zapamätal rozmiestnenie. Ale v izbe nebolo nič mimoriadne. Starý nábytok zo zažltnutého dreva pozostával z divána s veľkým vypuklým operadlom, z oválneho stola pred divánom, z toaletky so zrkadlom medzi oblokmí, zo stoličiek popri stenách a z dvoch-troch lacných obrázkov v žltých rámocho, zobrazujúcich nemecké slečny s vtákmi v rukách – to bolo celé zariadenie. V kúte pred malou ikonou horelo večné svetlo. Všetko bolo veľmi čisté: nábytok aj dlážka boli vyleštené; všetko sa ligotalo. Lizavetina robota, pomyslel si mladík. V celom byte by sa nenašla ani smietka. Taká čistota býva u zlých a starých vdov, uvažoval ďalej Raskolnikov a zvedavo pozrel bokom na kartúnový záves na dverách do druhej malej izbičky, kde stála starešina postel' a bielizník a kde ešte ani raz nenazrel. Celý byt sa skladal z týchto dvoch izieb.

– Čo si želáte? – prísne sa opýtala stariga, keď vošla do izby, a ako prv sa postavila rovno pred neho, aby mu videla do tváre.

– Doniesol som záloh, aha! – A vybral z vrečka staré ploské strieborné hodinky. Na zadnej strane bol zobrazený glóbus. Retiazka bola oceľová.

– Ale už bola lehota minulého zálohu. Predvčerom bol mesiac, čo vypršala.

– Uhradím vám úroky za ďalší mesiac; pozhovajte.

– To je moja dobrá vôľa, pane, či pozhoviem, alebo vašu vec hneď predám.

– Dáte mi dosť za tie hodinky, Al'ona Ivanovna?

– Ale, pane, nosíš mi samé daromnice, čo nestoja za nič. Za prstienok som vám minule dala dve papierky, a u zlatníka také dostať za rubel' päťdesiat.

– Dajte mi za ne štyri ruble, vyplatím si ich, sú po otcovi. Čoskoro dostanem peniaze.

– Rubel' päťdesiat a úroky dopredu, ak chcete.

– Rubel' päťdesiat! – skríkol mladík.

– Ako chcete. – A starena mu vracala hodinky. Mladík si ich vzal a rozčúlený chcel hneď odísť; ale vzápätí sa spamätal, spomenul si, že už nemá kam ísť a že prišiel aj pre niečo iné.

– Tak dajte! – povedal grobiansky.

Starena siahla do vrečka po kľúče a šla do druhej izby za závesom. Mladík osamel naprostred izby, zvedavo načúval a uvažoval. Bolo počuť, ako odomyká bielizník. Asi horná zásuvka, domýšľal sa. Kľúče teda nosí v pravom vrecku... Všetky v jednom zväzku, na oceľovom krúžku... Jeden kľúč je asi trikrát väčší ako ostatné, zúbkatý, iste nie je od bielizníka... Teda ešte má dajakú skrinku či truhlicu... To by ma zaujímalo. Truhlice majú také kľúče... Ale aká je to špinavosť...

Starena sa vrátila.

– Takto, pane: ak rátame mesačne desať kopejok od rubľa, tak za rubel' päťdesiat sa vám priráta pätnásť kopejok, mesiac dopredu. A za predošlé dva ruble sa vám ešte priráta dopredu dvadsať kopejok. Spolu je to tridsaťpäť. Teraz teda dostanete za svoje hodinky rubel' pätnásť kopejok. Tu máte.

– Ako to! Teraz len rubel' pätnásť kopejok!

– Veru tak.

Mladík sa neškriepil a vzal si peniaze. Pozeral na starenu a otáľal s odchodom, akoby chcel ešte čosi povedať alebo urobiť, ale akoby ani sám nevedel, čo konkrétne...

– Al'ona Ivanovna, možno vám v najbližších dňoch donesiem ešte jednu vec... striebornú... veľmi peknú... tabatierku... len čo mi ju vráti priateľ... – Odmlčal sa, zmätený.

– Potom sa pozhovárame, pane.

– No, zbohom... Vy sedíte doma, kde je sestrička? – nasadil čo najprirodzenejší tón, keď vychádzal do predsieni.

– Čo vás do toho, pane?

– Ale nič. Len som sa spýtal. A vy hneď... Zbohom, Aľona Ivanovna!

Raskoľnikov vyšiel, načisto zmätený. A zmätok v ňom sa ešte stupňoval. Keď schádzal po schodoch, niekoľko ráz sa zastavil, akoby ho dačo náhle prekvapilo. Nakoniec, už na ulici, zvolal:

– Ach bože! Aké je to všetko odporné! Vari naozaj, naozaj som... nie, to je hlúposť, to je nezmysel! – dodal rozhodne. – Vari naozaj mi taká hrôza mohla zísť na rozum? Takej špinavosti je schopné moje srdce! Je to špinavé, podlé, ohavné, ohavné! A ja som celý mesiac...

Ale svoje vzrušenie nemohol vyjadriť ani slovami, ani výkrikmi. Pocit nekonečného hnusu, ktorý mu zvieral a miatol srdce, už keď vošiel k starene, nadobudol teraz takú intenzitu a prejavil sa tak zreteľne, že nevedel, kam utiecť pred svojou úzkosťou. Išiel po chodníku ako opitý, nevšimľ si chodcov a vrážal do nich, a spamätal sa až v ďalšej ulici. Keď sa poobzeral, zbadal, že stojí pred výčapom, do ktorého sa schádzalo z chodníka po schodoch, do suterénu. Z dverí práve vychádzali dvaja opití, podopierali sa navzájom a nadávajúc vyšli na ulicu. Raskoľnikov dlho nerozmýšľal a hneď zišiel dolu. Dosiaľ ešte nikdy nebol vo výčape, ale teraz sa mu krútila hlava a trýznil ho páľčivý smäd. Zatúžil po dúšku studeného piva, a navyše náhlu slabosť pripisoval aj tomu, že bol hladný. Usadil sa v tmavom a špinavom kúte pri polepenom stole, objednal si pivo a žiadostivo vypil prvý pohár. Ihneď sa mu uľavilo a v hlave sa mu vyjasnilo. Všetko je to nezmysel, povedal si s nádejou, nemám sa prečo trápiť. Bol to iba fyzický kolaps! Stačí pohár piva, kúsok suchého chleba – a razom silnie rozum, rozjasní sa myseľ, pevnejú zámery! Tíí, aké je to všetko úbohé...! Ale napriek tomuto pohŕdavému odplutiu pozeral už veselo, akoby sa bol zrazu oslobodil od hroznej

ťarchy, a prívetivo si obzrel prítomných. No aj v tejto chvíli vzdialene tušil, že táto náchylnosť k lepšiemu je tiež chorobná.

Vo výčape bolo na ten čas málo ľudí. Okrem dvoch opitých, ktorých stretol na schodoch, vzápätí za nimi odišla naraz celá kompánia, asi päť chlapov s jednou dievkou a s harmonikou. Po nich tam bolo ticho a prázdno. Zostal iba jeden trochu podnapitý, čo sedel pri pive, podľa zovňajšku mešťan; jeho spoločník, tučný, mohutný, v krátkom kabátci a so šedivou bradou, veľmi opitý, zaspal na lavici a kedy-tedy, akoby zo sna, zrazu rozťahal obe ruky a luskol prstami, natriasal sa hornou časťou tela, nevstanúc z lavice, a pritom si pospevoval akýsi nezmysel, lovil v pamäti veršík ako:

*Celý rok si ženu láskal,
ce-lý rok si že-nu lás-kal...*

Alebo zrazu, keď sa znovu prebral:

*Po Podiačeskej išiel,
svoju bývalú našiel...*

Ale nikto s ním neprežíval jeho šťastie; jeho mlčanlivý spoločník sa díval na všetky tieto výbuchy priam nepriateľsky a nedôverčivo. Bol tu ešte jeden chlap, ktorý vyzeral ako úradník vo výslužbe. Sedel obďaleč pred svojím pohárom, tu i tam si odpil a poobzeral sa. Zdalo sa, že aj on je trochu rozrušený.

II

Raskoľnikov nebol zvyknutý na dav, a ako sme už povedali, vyhýbal sa každej spoločnosti, najmä v poslednom čase. Ale teraz ho zrazu čosi k ľuďom priťahovalo. Odohrávalo sa v ňom čosi nové a zároveň pocítil túžbu po ľuďoch. Úzkosť a pochmúrny nepokoj, ktoré sa v ňom za celý mesiac nakopili, ho tak unavili, že sa mu zažiadalo aspoň na minútku si vydýchnuť v inom svete, v akomkoľvek, a tak teraz celkom rád sedel vo výčape, nehladiac na špinu okolo seba.

Majiteľ zariadenia bol v druhej miestnosti, ale často vošiel do hlavnej, schádzal odkiaľsi po schodoch, pričom sa najprv zjavili jeho švihácke namastené čížmy s veľkými červenými manžetami. Na sebe mal kacabajku a strašne zašpinenú čiernu atlasovú vestu, bol bez kravaty a celú tvár akoby mal naolejovanú ako železná zámka.

Za pultom stál asi štrnásťročný učeň a bol tu ešte ďalší, mladší, ktorý nosil, čo si objednali. Boli tam nakrájané uhorky, čierne sucháre a rybacie rezy; všetko to odporne smrdelo. Bolo dusno, až sa tam nedalo vydržať, a všetko bolo také pre-siaknuté alkoholickým zápachom, že vari už len zo vzduchu sa človek mohol za päť minút opiť.

Niekedy sa stáva, že sa stretneme s celkom neznámymi ľuďmi, ktorí nás zaujmú na prvý pohľad, akosi zrazu, nečakane, prv než padne slovo. Presne takto zapôsobil na Raskoľnikova hosť, ktorý sedel obďaleč a pripomínal úradníka vo výslužbe. Mladík si neskôr neraz spomenul na tento prvý dojem a dokonca ho pripisoval predtuche.

Nespúšťal oči z úradníka, pravdaže, aj preto, že aj úradník uprene pozeral naňho, a navidomoči by sa bol veľmi rád dal s ním do reči. Na ostatných, čo boli vo výčape, vrátane majiteľa, pozeral úradník akosi bežne, až zunovane a zároveň aj s nádychom povýšeneckého pohrdania, ako na ľudí nižšej spoločenskej vrstvy a vzdelania, s ktorými si nemá čo povedať. Bol to muž vyše päťdesiatky, strednej výšky a zavalitej postavy, prešedivený, s veľkou plešinou, tvár od ustavičného pitia žltá, až zelenkavá, s pripuchnutými viečkami, spoza ktorých ako cez škáročky žiarili malé, ale živé červené oči. Mal v sebe čosi zvláštne; z pohľadu akoby mu vyžarovalo nadšenie – možno to bol rozum aj inteligencia –, ale zároveň akoby v ňom prebleskovalo šialenstvo. Oblečený mal starý, úplne zodratý čierny frak s obtrhanými gombíkmi. Jeden sa ešte ako-tak držal, a tým sa aj zapínal, zjavne v úsilí nespreneveriť sa bontónu. Spod nankinovej vesty trčala náprsenka, celá dokrkvaná, zakvickaná a poliata. Tvár mal oholenú, ako mávajú úradníci, ale už dávno, takže mu husto vyrážalo tmavosivé strnisko. Aj v gestách mal skutočne čosi solídne úradnícke. Ale bol nepokojný, strapatil si vlasy a chvíľami si užíalene podopieral oboma rukami hlavu, opretý deravými lakťami o poliatty, polepený stôl. Napokon pozrel priamo na Raskoľnikova a hlasno a dôrazne preriekol:

– Dovoľíte, vážený pane, aby som sa vám slušne prihovril? Lebo aj keď váš zovňajšok nie je pozoruhodný, moja skúsenosť poznáva vo vás vzdelaného a na alkohol nezvyknutého človeka. Vždy som si vážil vzdelanosť, spojenú s úprimnými citmi, a navyše som titulárny radca. Volám sa Marmeladov, titulárny radca. S dovolením, ráčite pracovať v úrade?

– Nie, študujem... – odpovedal mladík, čiastočne prekvapený kvetnatým tónom aj tým, že ho tak priamo, zoči-voči oslovili. Hoci pred chvíľou náhle zatúžil aspoň po nejakej komunikácii s ľuďmi, už pri prvom priamom oslovení zrazu pocítil svoj zvyčajný nepríjemný a dráždivý pocit odporu

ku každému cudziemu človeku, čo sa dotkol alebo sa len chcel dotknúť jeho osobnosti.

– Teda študent alebo bývalý študent! – zvolal úradník, – myslel som si to! Skúsenosť, vážený pane, častá skúsenosť! – a chvastavo si priložil prst k čelu. – Boli ste študentom alebo ste pôsobili vo vedeckej oblasti! Ak dovoľíte...

Knísavo vstal, chytil svoju fľašku a pohárik a prisadol si k mladíkovi, trochu nakríž od neho. Bol podnapitý, ale rozprával výrečne a smelo, iba zavše stratil niť a preťahoval slová. Priam dychtivo sa vrhol na Raskoľnikova, akoby sa celý mesiac nebol s nikým zhováral.

– Vážený pane, – začal takmer slávnostne, – chudoba cti netratí, to je svätá pravda. Viem, že ani opilstvo nie je cnosť, to vôbec nie. Ale žobráctvo, vážený pane, žobráctvo už nemá cti. V chudobe si ešte zachováate ušľachtilosť vrodéných citov, ale v žobráctve nikdy a nikto. Za žobráctvo už ani nevyháňajú palicou, ale vymetajú metlou z ľudskej spoločnosti, aby vás čo najväčšmi urazili; a to je správne, lebo ako žobrák som prvý schopný urážať sám seba. Preto pijem! Vážený pane, pred mesiacom pán Lebeziatnikov zmlátil moju manželku, a moja manželka nie je to, čo ja! Rozumiete? Dovoľte mi otázocku, len tak z čírej zvedavosti: ráčili ste už prenocovať na Neve, na člnoch so senom?

– Nie, nemal som príležitosť, – odpovedal Raskoľnikov. – To je čo?

– Nuž, odtiaľ som prišiel, a už piatu noc...

Nalial si pohárik, vypil a zamyslel sa. Naozaj, na jeho obleku, ba aj vo vlasoch bolo kde-tu vidieť prichytené stebielka sena. Bolo veľmi pravdepodobné, že päť dní sa ani nevyzliekol a neumýval. Najmä ruky mal špinavé, umastené, červené, a nechty čierne.

Zdalo sa, že jeho reči vzbudili všeobecnú, aj keď iba lenivú pozornosť. Chlapci za pultom sa chichotali. Výčapník asi

náročky zišiel z hornej miestnosti, aby si vypočul rozprávača, a sadol si obďaleč a lenivo, ale dôležito zíval. Marmeladov tu musel byť dávno známy. Aj sklon ku kvetnatej reči získal pravdepodobne v častých krčmových rozhovoroch s rozličnými neznámymi. Tento zvyk sa u niektorých pijanov mení na potrebu, najmä u tých, s ktorými doma zaobchádzajú prísne a komandujú ich. A preto sa v pijanskej spoločnosti vždy usilujú vydobyť uznanie, prípadne aj úctu.

– Zabávač! – hlasno preriekol výčapník. – A čo robota, prečo nie ste v úrade, keď ste úradník?

– Prečo nie som v úrade, vážený pane, – zareagoval Marmeladov a obracal sa výhradne na Raskoľnikova, akoby sa to bol on opýtal, – prečo nie som v úrade? Myslíte, že ma nebolí srdce, keď sa len tak nemilobohu ponevieram? Keď pán Lebeziatnikov pred mesiacom vlastnoručne zbil moju manželku a ja som ležal opitý, myslíte, že som netrpel? S dovolením, mladý muž, stalo sa vám... hm... že ste museli beznádejne žobrať o pôžičku?

– Stalo sa... totiž, ako beznádejne?

– Úplne beznádejne, keď dopredu viete, že z toho nič nebude. Napríklad dopredu a určite viete, že ten človek, ten najslušnejší a najprospešnejší občan, vám ani za svet nepožičia, a prečo by aj mal, spytujem sa. Veď on vie, že mu ich nevrátim. Zo súcitu? Ale pán Lebeziatnikov, ktorý sleduje nové názory, nedávno vysvetľoval, že súcit je v dnešných časoch dokonca zakázaný vedecky a že sa to už dodržiava v Anglicku, kde je politická ekonómia. Prečo by mi požičal, spytujem sa. A hoci viete dopredu, že nepožičia, predsa len sa vyberiete za ním a...

– Tak prečo idete? – podotkol Raskoľnikov.

– A keď nemám za kým, keď už nemám kam ísť! Veď každý človek by mal mať možnosť aspoň niekam ísť. Nastane taká chvíľa, že nevyhnutne treba aspoň niekam ísť! Keď moja jediná dcéra išla prvý raz so žltou kartou na ulicu, tiež som

šiel... (lebo moja dcéra si zarába na ulici) –, doložil mimochodom a trochu znepokojene pozrel na mladíka. – To nič, vážený pane, to nič! – vzápätí a navidomoči pokojne vyhlásil, keď obaja učni pri pulte vyprskli smiechom a usmial sa aj sám výčapník. – To nič! Toto pokykovanie hlavami ma už neprivádza do rozpakov, lebo už všetci všetko vedia a všetko tajné sa stáva zjavným; a nestaviam sa k tomu s pohrdaním, ale s pokorou. Nech! Nech! „Ajhľa, človek!“ Dovoľte, mladý muž: môžete... Ale nie, vyjadrím sa výstižnejšie a obraznejšie: nie či *môžete*, ale či sa *opovážite*, keď sa teraz na mňa dívate, povedať s istotou, že nie som sviňa?

Mladík nepovedal ani slovo.

– Tak teda, – pokračoval rečník, keď vážne a dokonca so zdôraznenou dôstojnosťou prečkal chichot, ktorý sa opäť ozval v miestnosti. – Teda nech som sviňa, ale ona je dáma! Ja sa podobám na zviera, ale Katerina Ivanovna, moja manželka, je vzdelaná osoba a rodom je dcéra vysokého dôstojníka. Nech, nech som podliak, ale ona má vznešené srdce a prekypuje citmi, zušľachtenými výchovou. Lenže... och, keby ma poľutovala! Vážený pane, vážený pane, každý človek by mal mať aspoň jedno miesto, kde by ho poľutovali! Ale Katerina Ivanovna, aj keď je veľkodušná dáma, predsa je nespravodlivá... Hoci sám chápem, že keď ma vyťahá za vlasy, je to len zo žiaľu, lebo, opakujem bez rozpakov, hocikedy ma vyťahá za vlasy, – podotkol s dôraznou dôstojnosťou, keď opäť začul chichot, – ale bože, keby aspoň jediný raz... Ale nie! Nie! Všetko to je daromné, škoda reči! Škoda reči...! Lebo už neraz sa mi splnilo želanie a neraz ma poľutovali, ale... takú mám náтуру, som ozajstné hovädo!

– To teda hej! – poznamenal výčapník zívajúc.

Marmeladov rázne buchol pästou po stole.

– Takú mám náтуру! Viete vy, viete, pán môj, že som jej prepil ešte aj pančuchy? Nie topánky, lebo to by vyzeralo aspoň

trochu normálne, ale pančuchy, jej pančuchy som prepil! Aj jej štólu z kože srsti som prepil, jej vlastnú, čo kedysi dostala do daru, nie moju; bývame v studenej kutici a ona tej zimy prechladla a kašľala, už vykašľovala krv. Máme troje malých detí a Katerina Ivanovna drie od svitu do mrku, drhne a čistí, aj deti umýva, lebo od malička si zvykla na čistotu, ale má slabé pľúca a je náchylná na suchoty, cítim to. Myslíte, že to necítim? Čím viac pijem, tým väčšmi to cítim. Preto pijem, že v pití hľadám zľutovanie a cit. Nehľadám veselosť, ale žiaľ... Pijem, lebo chcem vyslovene trpieť! – A ako v zúfalstve položil na stôl hlavu.

– Mladý muž, – pokračoval, keď opäť zdvihol hlavu, – vo vašej tvári čítam žiaľ. Zbadal som to, sotva ste vošli, a preto som vás hneď oslovil. Lebo keď vám tu rozprávam históriu svojho života, nechcem sa vystaviť očiam týchto darmožráčov, ktorí aj tak vedia o všetkom, ale hľadám citlivého a vzdelaného človeka. Vedzte, že moja manželka dostala výchovu v gubernskom šľachtickom ústave a na absolventskom večierku tancovala sólo so šálom v prítomnosti gubernátora a iných osobností, za čo dostala zlatú medailu aj pochvalný diplom. Medailu... no, medailu sme predali... už dávno... hm... pochvalný diplom má dodnes schovaný v truhlici, nedávno ho ukazovala domácej. A hoci má s domácou ustavičné konflikty, zažiadalo sa jej aspoň pred niekým sa popýšiť a povedať o niekdajších šťastných časoch. Nezazlievam jej to, nie, lebo to je to posledné, čo jej ostalo v spomienkach, všetko ostatné vyšlo navnivoč! Áno, áno; je to prchká dáma, hrdá a neoblomná. Sama drhne dlážku a žije o čiernom chlebe, ale neúctu k sebe nestrpí. Preto ani pánu Lebeziatnikovovi nechcela prepáčiť jeho grobianstvo, a keď ju za to pán Lebeziatnikov zbil, ľahla do postele ani nie tak od bitky ako od návalu citov. Zobral som si ju už ako vdovu s tromi deťmi, jedno menšie ako druhé. Za prvého muža, dôstojníka

pechoty, sa vydala z lásky, ušla s ním z rodičovského domu. Nesmierne ho milovala, ale muž prepadol kartárstvu, dostal sa pred súd a tak aj zomrel. Ku koncu ju aj býjal; aj keď mu to neodpustila, čo viem bezpečne aj z dokladov, dosiaľ naňho spomína so slzami a dáva mi ho za príklad, a ja som rád, som rád, lebo aspoň vo svojej fantázii vidí sama seba v minulosti šťastnou. Po jeho smrti zostala s tromi malými deťmi v ďalekých surových končinách, kde som vtedy žil aj ja, a ocitla sa v takej zúfalej biede, že hoci som už v živote videl všelijaké osudy, nie som schopný to opísať. Všetci príbuzní sa jej zriekli. A ona bola hrdá, príliš hrdá... A vtedy, vážený pane, vtedy ja, tiež vdovec, so štrnásťročnou dcérou od prvej ženy, ponúkol som jej svoju ruku, lebo som sa nemohol dívať na toľké utrpenie. Podľa toho môžete usudzovať, aký stupeň dosiahlo jej utrpenie, keď ona, vzdelaná, dobre vychovaná a zo známej rodiny, pristala, že sa za mňa vydá! Vydala sa za mňa! Plakala, nariekala, zalamovala ruky, ale vydala sa! Nemala totiž iné východisko. Rozumiete, rozumiete, vážený pane, čo to znamená, keď už človek nemá nijaké východisko? Nie! Vy tomu ešte nerozumiete... A celý rok som si pobožne a sväto plnil svoju povinnosť a tohto som sa ani nedotkol (ďobol prstom do fľaše), lebo nie som bezcitný. Ale ani tým som jej neulahodil; zrazu som prišiel o miesto, nie z vlastnej viny, ale v dôsledku administratívnych zmien, a vtedy som sa už dotkol! Bude to už pol druhu roka, čo sme sa po dlhom putovaní a nekonečných útrapách napokon ocitli v tomto veľkolepom hlavnom meste vyzdobenom nespočetnými pamätníkmi. Tu som dostal miesto... Dostal a opäť oň prišiel. Rozumiete? Tu som už prišiel oň z vlastnej viny, lebo sa prejavila moja náтура... Bývame teraz v podnájme u Amálie Fiodorovny Lippevechzelovej. Ale z čoho žijeme a čím platíme, sám neviem. Okrem nás bývajú tam viacerí... Je to sodoma, tá najohavnejšia... hm... veru... Zatiaľ vyrástla aj moja dcérka

z prvého manželstva, a čo si vytrpela od svojej macochy, dcérka moja, keď vyrastala, o tom pomlčím. Lebo hoci Katerina Ivanovna prekypuje veľkodušnosťou, je to prchká a nervózna dáma, naziape na ňu... Tak veru! Radšej na to ani nespomínať! Viete si predstaviť, že vzdelanie Soňa nedostala. Skúsil som asi pred štyrmi rokmi preberať s ňou zemepis a svetové dejiny; ale keďže sám som mal v týchto vedomostiach slabiny, a ani som nemal vhodné príručky, lebo knižky, čo sme mali... hm...! No, už tie knižky ani nemáme, tak sa skončilo celé vyučovanie. Prestali sme pri perzskom Kýrovi. Neskôr, keď už dosiahla dospelý vek, prečítala niekoľko ľúbostných románov, ešte nedávno zásluhou pána Lebeziatnikova prečítala s veľkým záujmom jednu knihu – Fyziológiu od Lewisa, ráčite ju poznať? –, dokonca nám nahlas čítala úryvky: to je jej celé vzdelanie. Teraz sa obraciam na vás, môj vážený pane, so svojou súkromnou otázkou: čo myslíte, koľko si môže chudobná, ale poctivá dievčina zarobiť poctivou prácou? Ani pätnásť kopejok za deň si nezarobí, pane, ak je poctivá a nemá mimoriadne nadanie, nech by pracovala do úmoru! A to ešte štátny radca Ivan Ivanovič Klopštok – ráčili ste o ňom počuť? – nielenže jej dosiaľ nezaplatil za ušitie pol tucta holandských košiel, ale ešte ju hanebne vyhnal, zdupotal na ňu a neslušne jej vynadal pod zámienkou, že golier na košeliach nemá správnu veľkosť a je nakrivo. A doma hladné detičky... A doma Katerina Ivanovna zalamuje ruky, chodí po izbe, na líca jej vystúpili červené škvrny, čo je pre túto chorobu príznačné: Bývaš si tu u nás, darmožráčka, ješ a piješ a teplo užívaš, ale čo už tu je a pije, keď detičky hádam tri dni nevidia ani suchej kôrky! Ležal som vtedy... no čo už! Ležal som opitý a počujem, ako moja Soňa vraví (je taká pokorná, aj hlások má krotký... svetlovlasá, tváričku má večne bielu, chudú), teda vraví: Katerina Ivanovna, hádam sa len nemám dať na *to*! Totiž Daria Francevna, zlomyseľná

a polícii dobre známa žena, nás už zo tri razy cez domácu navštívila. No a čo, odpovedá Katerina Ivanovna posmešne, čo si to budeš chrániť? Nevídali, aký poklad! Nezazlievajte jej to, vážený pane, nezazlievajte! Nepovedala to pri zdravom rozume, ale vo veľkom rozrušení, v chorobe a uprostred plaču hladných detí, a vyriekla to skôr ako urážku, nemyslela to doslova... Lebo Katerina Ivanovna má už takú povahu, a keď sa deti rozplačú, trebárs od hladu, hneď ich bije. Vidím, tak okolo šiestej Sonečka vstala, uviazala si šatku, obliekla kabátik a odišla z bytu, a o deviatej už bola nazad. Prišla a rovno ku Katerine Ivanovne, a na stôl jej mlčky vyložila tridsať strieborných rubľov. Neprehovorila pritom ani slovka, ani nepozrela na ňu, len si vzala našu veľkú zelenú štofovú šatku (máme takú spoločnú šatku), prikryla si ňou hlavu aj tvár a ľahla si na posteľ, tvárou k stene, iba sa jej chveli pliecka a celé telo... A ja som zase ležal v takom istom stave... Vtedy som videl, mladý muž, videl som, ako Katerina Ivanovna, tiež nepovediac ani slova, pristúpila k Sonečkinej postieľke a celý večer jej prekľáčala pri nohách, bozkávala jej nohy, nechcela vstať, a potom obe spolu zaspali, v objatí... obe... obe... áno... a ja... som ležal opitý.

Marmeladov sa odmlčal, akoby mu bol zlyhal hlas. Potom si zrazu rýchlo nalial, vypil a oddrhol si.

– Odvtedy, pán môj, – pokračoval po chvíli mlčania, – odvtedy pre jeden nešťastný prípad a na udanie nežičlivých osôb – čo napomohla najmä Daria Francevna, vraj za to, že sme jej neprejavili náležitú úctu –, odvtedy si moja dcéra Sofia Semionovna musela vybaviť žltú kartu, a preto už nemohla ostať s nami. Lebo ani domáca Amália Fiodorovna to nechce dovoliť (hoci pritom sama Darii Francevne pomáhala), a aj pán Lebeziatnikov... hm... Práve pre Soňu spôsobil ten škandál s Katerinou Ivanovnou. Najprv sa sám uchádzal o Sonečku, ale zrazu sa cítil dotknutý, vraj, ako má on, vzdelaný

človek, bývať v jednom byte s takouto. Ale Katerina Ivanovna sa nedala, zastala sa jej... a tak k tomu došlo... Teraz nás Sonečka navštevuje väčšinou, keď sa zotmí, aj Katerine Ivanovne vypomôže, podľa možností financiami. Býva u krajčírka Kapernaumova, prenajala si tam izbu, Kapernaumov je chromý a jachtavý, aj celá jeho početná rodina je jachtavá. Aj ženu má jachtavú... Bývajú v jednej izbe, ale Sonečka má osobitnú, s priečkou... Hm, tak veru... Sú to ľudia veľmi chudobní a jachtaví... áno... Keď som vtedy ráno vstal, obliekol som si svoje handry, zopál ruky k nebu a pobral som sa k jeho excelencii Ivanovi Afanasievičovi. Ráčite poznať jeho excelenciu Ivana Afanasieviča? Nie? Nepoznáte toho božieho človeka! Je to vosk... vosk pred tvárou Hospodinovou; mäkne ako vosk...! Aj mali slzy v očiach, keď si ráčili všetko vypočuť. No, Marmeladov, vraví, už si raz sklamal moje očakávanie... Prijmem ťa ešte raz na svoju vlastnú zodpovednosť, tak mi povedali, vraj, pamätaj si to a choď! Vybozkával som prach jeho nôh, pravda, v duchu, lebo v skutočnosti by mi to nedovolili, ako hodnostár a človek nových štátnických a vzdelaných myšlienok; vrátil som sa domov, a keď som oznámil, že ma znovu prijali do úradu a dostanem plat, panebože, čo to vtedy bolo!

Marmeladov sa zase odmlčal, silno rozrušený. V tej chvíli vošla z ulice celá partia pijanov, už aj tak dosť opitých, a pri vchode sa rozľahli zvuky najatého verklíka a detský, zachrípnutý sedemročný hlások spievajúci Dedinku. Nastal hurhaj. Výčapník a obsluha sa venovali novým hosťom. Marmeladov si ich nevšimol a pokračoval v rozprávaní. Navidomoči už veľmi oslabol, ale čím bol opitejší, tým bol zhovorčivejší. Spomienky na nedávny úspech v úrade akoby ho boli vzpružili a dokonca mu rozjasnili tvár. Raskolnikov pozorne počúval.

– Bolo to, pán môj, pred piatimi týždňami. Áno... Keď sa to obe dozvedeli, Katerina Ivanovna aj Sonečka, panebože, akoby som sa bol presťahoval do kráľovstva nebeského.

Predtým som ležiaval ako dobytok, a samé nadávky! Ale teraz chodia po prstoch, napomínajú deti: Semion Zacharyč je unavený z úradu, odpočíva, pst! Pred odchodom do úradu ma napájajú kávou, prevárajú smotanu! Zháňali pravú smotanu, počujete! A nerozumiem, odkiaľ zohnali na slušnú uniformu pre mňa za jedenásť rubľov päťdesiat kopejok! Čižmy, kalikové náprsenky, tie najkvalitnejšie, úradnícky frak, a všetko to odniekiaľ vypriadli za jedenásť rubľov a päťdesiat kopejok, a vynikajúcej kvality. Prišiel som prvý deň predobedom z úradu a pozerám: Katerina Ivanovna navarila dva chody, polievku aj hovädzinu s chrenom, o čom sme dovtedy u nás nechyrovali. Šatstvo nemala nijaké... naozaj nijaké, a tu zrazu akoby sa bola vychystala na návštevu, vyobliekala sa, a nielen tak hocijako, ale ako to už ony vedia stvoriť z ničoho všetko, učešú sa, dajú si čistý golierik, manžety, a už je to celkom iná osoba, omladla, opeknela. Sonečka, moja holubička, vypomohla peniazmi, ale vraví, teraz sa nepatrí, aby som vás často navštevovala, prídem len zavše, keď sa zotmí, aby ma nikto nevidel. Počujete, počujete? Prišiel som si poobede zdriemnuť, a čo myslíte, Katerina Ivanovna nevydržala: ešte pred týždňom sa preukrutné pohádala s domácou, Amáliou Fiodorovnou, a tu ju zrazu pozvala na kávičku. Presedeli spolu dve hodiny a stále si šepkali. Vraj, keď je teraz Semion Zacharyč v úrade aj plat dostáva, sám išiel za jeho excelenciou a jeho excelencia osobne vyšla a všetkým kázala, aby čakali, a Semiona Zacharyča okolo všetkých za ruku odviedla do pracovne. Počujete, počujete? Pravdaže, vraví mi, Semion Zacharyč, uvedomujem si vaše zásluhy, a hoci ste aj podľahli tej ľahkomyseľnej slabosti, ale ako už teraz sľubujete, a navyše bez vás si neporadíme (počujete, počujete!), tak sa spolieham, vraví, na vaše čestné slovo – teda všetko toto, vravím vám, si zrazu vymyslela, nie z ľahkomyseľnosti, len aby sa pochválila! Nie, sama všetkému verí, sama seba

utešuje vlastnými výmyslami, namojdušu! Neodsudzujem ju, nie, toto ja neodsudzujem...! Keď som pred šiestimi dňami doniesol celú svoju prvú výplatu dvadsaťtri rubľov štyridsať kopejok –, chlapčekom ma nazvala, vraj, chlapček môj milý! A medzi štyrmi očami, viete? Aký som ja už len krásavec, a aký manžel? Ale ona ma uštipla za líce, a vraj, chlapček môj milý!

Marmeladov sa odmlčal, chcel sa usmiať, ale zrazu sa mu zachvela brada. No premohol sa. Táto krčma, spustnutý zovňajšok, päť nocí na senných člnoch a fľaša, a zároveň chorobná láska k žene a rodine privádzali poslucháča do rozpakov. Raskoľnikov počúval napäto, ale s bolestným pocitom. Zlostil sa, že sem prišiel.

– Vážený pane, vážený pane! – zvolal Marmeladov, keď sa spamätal. – Pane môj, vám je to možno všetko na smiech ako ostatným, a možno vás tu obťažujem hlúposťou úbohých detailov svojho domáceho života, ale mne to nie je na smiech! Lebo ja to všetko môžem precítiť. A tak som po tomto rajskom dni môjho života celý večer strávil v letmom rojčení: ako si to všetko zariadim, ošatím deti, jej prinesiem pokoj a svoju jediná dcéru prinavrátim z potupy do lona rodiny. A ešte všeličo iné... to je dovolené, pane. Lenže, pane môj (Marmeladov sa zrazu strhol, zdvihol hlavu a pozrel priamo na svojho poslucháča), na druhý deň, po všetkom tom rojčení (bolo to presne pred piatimi dňami), podvečer, prefíkaným podvodom, ako zlodej v noci, uchmatol som Katerine Ivanovne kľúč od truhlice, vybral som všetko, čo zostalo z prinesenej výplaty, už nepamätám, koľko toho bolo, a teraz sa pozrite na mňa, všetci! Piaty deň som preč z domu, tí ma hľadajú, aj s úradom je koniec, aj uniforma zostala v krčme pri Egyptskom moste, namiesto nej som dostal toto oblečenie... so všetkým je koniec!

Marmeladov sa udrľ päsťou po čele, zaťal zuby, zavrel oči a pevne sa oprel lakťami o stôl. No o chvíľu sa mu tvár zrazu

zmenila a s akýmsi strojeným šibalstvom a predstieranou bezočivosťou pozrel na Raskoľnikova, zasmial sa a povedal:

– Dnes som bol za Soňou, vypýtal som si na poprávku, he-he-he!

– Vari vám dala? – zvolal ktosi z tých, čo práve prišli, a zahotol sa na plné ústa.

– Túto fľašku som si kúpil za jej peniaze, – povedal Marmeladov, a adresoval to iba Raskoľnikovovi. – Doniesla mi tridsať kopejok, vlastnými rukami, posledné, všetko, čo mala, videl som... Nič nepovedala, iba sa mlčky pozrela na mňa... Takto nie tu na zemi, ale tam... poľutujú ľudí, plačú nad nimi, no nevyčítajú, nevyčítajú! Ale to bolí, bolí ešte väčšmi, keď nevyčítajú! Tridsať kopejok, tak. Veď teraz ich aj ona potrebuje! Čo myslíte, drahý pane? Teraz musí dbať na čistotu. Taká čistota, mimoriadna čistota, stojí peniaze, rozumiete? Rozumiete? Musí si kupovať všelijaké pomády, bez nich sa nezaobíde, naškrobené sukne, topánočky parádnejšie, aby ukázala nôžku, keď musí mláku prekročiť. Viete si predstaviť, pane, čo znamená taká čistota? Nuž a ja, jej vlastný otec, som jej tých tridsať kopejok uchmatol na poprávku! A pijem! Už som ich prepil! No kto takého, ako som ja, poľutuje, čo? Ľutujete ma teraz, pane, alebo nie? Povedzte, pane, ľutujete ma, alebo nie? He-he-he-he!

Chcel si naliať, ale už nemal čo. Pollitrovka bola prázdna.

– Prečo ťa ľutovať? – skríkol výčapník, ktorý bol opäť pri nich.

Ozval sa smiech, ba aj nadávky. Smiali sa a nadávali tí, čo počuli, aj tí, čo nepočuli, len keď sa pozreli na postavu úradníka vo výslužbe.

– Ľutovať! Prečo ma ľutovať! – zreval zrazu Marmeladov a vstal s vystretou rukou v odhodlanom nadšení, akoby bol čakal na tieto slová. – Načo ma ľutovať, vravíš? Áno, mňa nieto prečo ľutovať! Mňa treba ukrižovať, ukrižovať na kríži, a nie

ľutovať! No ukrižuj, sudca, ukrižuj a ukrižovaného poľutuj! Potom sa ti aj sám dám ukrižovať, lebo nedychtím po radosť, ale po zármutku a slzách...! Myslíš si, obchodník, že tá tvoja fľaška mi spôsobila pôžitok? Zármutok, zármutok som hľadal na jej dne, zármutok a slzy, aj som ich zakúsil, aj našiel; a zľutuje sa nad nami Ten, kto sa nad všetkými zľutoval a kto všetkých a všetko pochopil, on jediný, on je sudca. Príde v onen deň a spýta sa: Kde je dcéra, čo sa zlej macoche suchotinárke a cudzím maloletým deťom obetovala? Kde je dcéra, čo otca svojho pozemského, pijana naničhodného, poľutovala, nezhrozila sa jeho zverstva? A povie jej: Príď. Už som ti raz odpustil... Raz som ti odpustil... Aj teraz sa ti odpúšťajú mnohé hriechy, lebo si mnoho milovala... A odpustí mojej Soni, odpustí, viem, že jej odpustí... Pocítil som to vo svojom srdci, keď som bol u nej! Všetkých rozsúdi a odpustí im, dobrým aj zlým, premúdrym aj pokorným... A keď už skončí so všetkými, potom prerečie aj k nám, povie: Vyjdite aj vy! Vyjdite, opití, vyjdite, slabí, vyjdite, nehanebníci! A my všetci vyjdeme bez ostychu a postavíme sa. Povie: Ste svine! máte podobu zvera a jeho pečať, ale príďte aj vy! Tu prerieknu múdri, prerieknu rozumní: Hospodine, prečo aj týchto prijímaš? On povie: Preto ich prijímam, premúdri, preto ich prijímam, rozumní, že ani jeden z nich sa necítil toho hoden... Rozprestrie náruč svoju, a my sa do nej schúlime... zaplačeme... a všetko pochopíme! Vtedy všetko pochopíme... a všetci pochopia... aj Katerina Ivanovna... aj ona pochopí... Otče náš, príď kráľovstvo tvoje!

A klesol na lavicu, vyčerpaný a zoslabnutý, na nikoho nepozeral, akoby bol zabudol na okolie, a hlboko sa zamyslel. Jeho slová urobili dojem, na chvíľu zavládlo ticho, čoskoro sa opäť rozľahol smiech a nadávky:

– Zarečnil si!

– Ale toho natáral!

– Úradník!

A tak ďalej, a tak ďalej.

– Poďme, pane, – Marmeladov zrazu zdvihol hlavu a obrátil zrak k Raskoľnikovovi, – dovedte ma... Kozelov dom, z dvora. Je čas... ku Katerine Ivanovne...

Raskoľnikov už dávno chcel odísť; sám mu mienil pomôcť. Ukázalo sa, že Marmeladov je oveľa slabší v nohách ako v rečiach, a pevne sa oprel o mladíka. Prišlo im prejsť zo dvojesto-tristo krokov. Ako sa blížili k domu, pijana sa zmocňoval čoraz väčší nepokoj a strach.

– Teraz sa nebojím Kateriny Ivanovny, – bľabotal rozrušený, – ani toho, že ma vyťahá za vlasy. Čo tam po vlasoch...! To sú hlúposti! To vám vravím! Ba ešte lepšie, keď ma vyťahá, toho sa nebojím... ale... jej oči sa bojím... áno... oči... Aj červených škvŕn na lícach sa bojím... a ešte sa bojím jej dýchania... Videl si, ako ľudia s touto chorobou dýchajú... keď sa rozrušia? Bojím sa aj detského plaču... Lebo ak ich Soňa nenakŕmila, tak... neviem, naozaj neviem! Ale výprasku sa nebojím... Vieš, pán môj, takýto výprask nielenže mi nespôsobuje bolesť, ale je to pre mňa pôžitok... Lebo bez neho sa nezaobídem. Je to lepšie. Nech ma zbije, uľaví sa mi na duši... je to lepšie... Tu je ten dom. Kozelov dom. Je to zámočník, Nemec, boháč... veď ma!

Vošli z dvora a stúpali na tretie poschodie. Schodisko bolo čoraz tmavšie. Bolo už skoro jedenásť hodín, a hoci v tom období v Petrohrade ešte nie je ozajstná noc, hore na schodisku bola už celkom tma.

Malé začmudené dvere na konci schodiska, na samom vrchu, boli otvorené. Kýptik sviečky osvecoval biednu izbu, dlhú asi desať krokov; bolo ju celú vidieť z predsiene. Bol tam veľký neporiadok, všetko bolo rozhádzané, najmä rozličné detské handry. Cez zadný kút bola natiahnutá deravá plachta. Za ňou pravdepodobne stála posteľ. V izbe boli iba

dve stoličky a diván obtiahnutý voskovaným, celkom roztrhaným plátnom, pred ktorým stál starý kuchynský stôl z borovicového dreva, nenatretý a ničím nezakrytý. Na kraji stola stála dohárajúca lojová sviečka v železnom svietniku. Marmeladov býval v osobitnej izbe, a nie v kúte, ale jeho izba bola priechodná. Dvere do ďalších miestností alebo klieťok, na ktoré sa delil byt Amálie Lippevechzelovej, boli odchýlené. Bolo počuť hurhaj a krik. Smiali sa. Asi hrali karty a pili čaj. Zavše stade vylietali vulgárne slová.

Raskoľnikov hneď spoznal Katerinu Ivanovnu. Bola to veľmi vychudnutá žena, tenká, dosť vysoká, peknej postavy, mala krásne tmavogaštanové vlasy a líca mala skutočne pokryté červenými škvrnami. Chodila sem i ta po malej izbe, ruky pritlačené na prsia, popukané pery, a nepravidelne, prerývane dýchala. Oči sa jej leskli ako v horúčke, ale pohľad mala prenikavý a nehybný, a jej suchotinárska a rozrušená tvár, na ktorej sa mihotalo svetlo dohárajúcej sviečky, pôsobila chorobným dojmom. Raskoľnikov jej rátal asi tridsať rokov a skutočne sa k Marmeladovovi nehodila... Nepočula, keď prichádzali, a nezbadala ich; vyzerala ako v mrákotách, nepočula a nevidela. V izbe bolo dusno, ale obloky neotvorila; zo schodiska šiel zápach, ale dvere na schodisko boli otvorené; z vnútorných miestností, cez odchýlené dvere sa šírili vlny tabakového dymu, kašľala, ale dvere nezatvorila. Najmenšie, asi šesťročné dievčatko spalo na zemi posediačky, schúlené, hlava opretá o diván. O rok starší chlapec sa celý triasol v kúte a plakal. Pravdepodobne dostal pred chvíľou bitku. Najstaršie dievčatko, asi deväťročné, vysoké a tenké ako palička, len v chatrnej a roztrhanej košielke, cez holé plecia prehodený starý štofový plášť ušitý preň asi pred dvoma rokmi, lebo teraz mu nesialhal ani po kolená, stálo v kúte vedľa malého bračka a objímalo ho okolo krku dlhou rukou, tenkou ako zápalka. Pravdepodobne ho upokojovala,

čosi mu šepkala, všemožne mu bránila, aby sa opäť rozplakal, a zároveň vystrašene sledovala matku velikánskymi tmavými očami, ktoré na jej vychudnutej a vyľakanej tváričke vyzerali ešte väčšie. Marmeladov nevošiel do izby, hneď vo dverách si kľakol na kolená a Raskoľnikova postrčil dopredu. Keď žena zazrela neznámeho, zmätená zastala pred ním, na chvíľu precitla a akoby premýšľala: prečo sem vošiel? Ale asi si hneď pomyslela, že ide do ďalších izieb, lebo ich izba bola priechodná. Keď si to uvedomila a už si ho nevšímala, prešla k dverám do predizby, aby ich zavrela, a zrazu skríkla, uvidiac kľáčať na prahu svojho muža.

Ach! – skríkla nepríčetne. – Vrátil si sa! Zlosyn! Netvor...! Kde sú peniaze? Ukáž, čo máš vo vrecku! A ten oblek! Kde máš svoj oblek? Kde sú peniaze? Hovor!

Dala sa ho prehľadávať. Marmeladov hneď poslušne a pokorne rozťahal ruky, aby jej uľahčil prehliadku vrecák. Nemal v nich ani kopejku.

– Kde sú peniaze? – kričala. – Ach bože, vari všetky prepil! Veď v truhlici bolo dvanásť rubľov! – a zrazu ho v zúrivosti schmatla za vlasy a ťahala do izby. Marmeladov, aby jej uľahčil námahu, pokorne liezol za ňou po kolenách.

– Pre mňa je to pôžitok! Pre mňa to nie je bolesť, ale pôžitok, vá-že-ný pa-ne, – vykrikoval, keď ho mykala za vlasy, ba raz sa aj buchol čelom o dlážku. Dieťa spiace na zemi sa zobudilo a rozplakalo sa. Chlapček v kúte nevydržal, roztriasol sa, vykrikoval a rozbehol sa k sestre v hroznom strachu, akoby bol dostal záchvat. Staršie dievčatko sa triaslo po spánku ako osika.

– Prepil! Všetko, všetko prepil, – kričala zúfalo úbohá žena, – aj oblek má iný! Hladné sú, hladné! (zalamovala ruky a ukazovala na deti). Ach, prekliaty život! A vy, vy sa nehanbíte, – osopila sa zrazu na Raskoľnikova, – z krčmy! Ty si s ním pil? Aj ty si s ním pil? Prac sa!

Mladík rýchlo odišiel a nepovedal ani slova. Navyše sa vnútorné dvere otvorili dokorán a z nich nazeralo niekoľko zvedavcov. Vytrčali sa bezočivé smejúce sa hlavy s cigaretami a fajkami, v domácich čiapočkách. Bolo vidieť postavy v županoch, aj celkom rozopnutých, v letných, až neslušných úboroch, niektorí s kartami v rukách. Mimoriadne sa zabávali, keď Marmeladov, ťahaný za vlasy, kričal, že je to preňho pôžitok. Niektorí vošli až do izby; napokon sa ozval zlovestný vreskot: to sa už predierala dopredu sama Amália Lippevechzelová, aby urobila poriadok svojským spôsobom a po stý raz vystrašila chuderu ženu urážlivým príkazom, aby hneď zajtra vyprázdnila byt. Raskoľnikov na chodbe stihol strčiť ruku do vrecka, naslepo nabral zopár medených mincí, čo mu vydali z rubľa vo výčape, a nebadane ich položil na obľôčik. Potom, už na schodoch, si to rozmyslel a chcel sa vrátiť.

Akú hlúposť som spravil, pomyslel si, veď majú Soňu, a ja sám potrebujem. Ale uvážil, že si ich už nemôže vziať nazad a že aj tak by ich nevzal, hodil rukou a šiel do svojho bytu. Veď Soňa potrebuje pomády, pokračoval už na ulici a uštipačne sa uškrnul, tá jej čistota stojí peniaze... Hm! Ale Sonečka dnes možno aj sama zbankrotuje, veď to je riziko, lov na cennú zver... zlatokopectvo... a všetci by možno zajtra bez mojich peňazí zostali na suchu... Pozrimeže, Soňa! Akú studňu si vykopali! A využívajú ju! Všetci ju využívajú! A zvykli si na to. Poplakali si a zvykli si. Podliak človek si na všetko zvykne!

Zamyslel sa.

– Ale ak som klamal, – zvolal nevdojak, – ak naozaj nie je *podliak* človek vo všeobecnosti, čiže celý ľudský rod, to znamená, že všetko ostatné sú predsudky, je to len nahnaný strach, a nejestvujú nijaké zábrany, a tak to aj má byť!